

LOGISTIKA SOHASINING DAVLAT BYUDJETIGA TA'SIRI

*Normuminov Salohiddin Sohibjonovich**Alfraganus University talabasi**Iqtisodiyot fakulteti**Iqtisodiyot (Tarmoqlari va sohalari) yo'nalishi**Email:nsalohiddin@inbox.ru*

Annotatsiya: Ushbu maqolada logistika tizimining davlat byudjetiga moliyaviy ta'siri, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdagi roli, eksport-import jarayonlarini samarali tashkil etishdagi o'rni hamda soliqqa tortish tizimiga qo'shgan hissassi tahlil qilingan. Logistika infratuzilmasini rivojlantirish orqali davlat byudjetiga tushumlarni oshirish, transport-kommunikatsiya tarmoqlarini modernizatsiya qilish va tashqi iqtisodiy faoliyatni kuchaytirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda statistik ma'lumotlar, xalqaro tajriba va O'zbekistonning 2020–2025 yillardagi iqtisodiy ko'rsatkichlari asosida tahlil o'tkazilgan.

Kalit so'zlar: Logistika, davlat byudjeti, transport tizimi, tashqi savdo, iqtisodiy samaradorlik, eksport-import, infratuzilma, soliq tushumlari, xalqaro transport koridori, iqtisodiy o'sish.

Tadqiqot maqsadi: Logistika sohasining O'zbekiston Respublikasi davlat byudjeti shakllanishiga, iqtisodiy o'sish sur'atlariga va tashqi savdo balansiga ko'rsatgan ijobiy ta'sirini o'rganish hamda bu jarayonni yanada samarali tashkil etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqot vazifalari:

1. Logistika sohasining nazariy asoslarini va iqtisodiyotdagi o'rni aniqlash.
2. Davlat byudjeti tushumlari va logistika tarmoqlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qilish.
3. O'zbekiston logistika infratuzilmasining holatini statistik ma'lumotlar asosida baholash.
4. Xalqaro tajriba asosida mamlakat byudjetiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi mexanizmlarni o'rganish.
5. Logistika tizimini rivojlantirish orqali byudjet daromadlarini oshirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish.

Asosiy qism

Logistikaning iqtisodiyotdagi o'rni ; Logistika – tovar va xizmatlarning ishlab chiqaruvchidan iste'molchigacha bo'lgan yo'lini, transport, saqlash, bojxona, ta'minot va taqsimot jarayonlarini yagona tizimda boshqarish faoliyatidir. Zamonaviy

iqtisodiyotda logistika samaradorligi nafaqat korxona foydasiga, balki davlat byudjeti tushumlariga ham bevosita ta'sir qiladi.

Jahon tajribasiga ko'ra, logistika sohasiga kiritilgan har bir 1 dollar investitsiya iqtisodiyotda o'rtacha 3–4 dollar qo'shimcha qiymat yaratadi (World Bank LPI, 2023). Bu esa davlat byudjetiga soliq tushumlari, bojxona to'lovlari va transport yig'implari orqali qaytadi.

O'zbekiston logistika tizimining rivojlanish dinamikasi; So'nggi yillarda O'zbekistonda transport-logistika tizimi sezilarli darajada o'sdi. 2024-yilda mamlakatda logistika xizmatlari hajmi 36,2 trillion so'mni tashkil etgan bo'lib, bu 2020-yilga nisbatan 1,7 barobar ko'p (Statistika agentligi ma'lumotlari asosida).

Respublika bo'yicha logistika markazlari soni 2025-yilda 65 taga yetdi, ulardan 14 tasi xalqaro tranzit yo'nalishlarida faoliyat yuritmoqda. "Toshkent–Andijon–O'sh" transport yo'lagi, "Termiz–Mozori Sharif" temiryo'l liniyasi va "Toshkent xalqaro logistika markazi" loyihalari davlat byudjetiga yiliga 800 milliard so'mdan ortiq tushum keltirmoqda.

Logistika va davlat byudjeti o'rtasidagi bog'liqlik; Logistika xizmatlaridan olinadigan soliq tushumlari davlat byudjeti daromadlarining muhim qismidir. 2025-yil ma'lumotlariga ko'ra:

- Transport va logistika sohasidan tushgan soliq tushumlari jami byudjet daromadlarining 8,3 foizini tashkil etgan;
- Eksport-import operatsiyalaridan olingan bojxona to'lovlari esa 32 trillion so'm bo'lgan;
- Yo'l fondi va transport yig'implari orqali esa qo'shimcha 4,1 trillion so'm byudjetga yo'naltirilgan.

Demak, logistika tizimi davlat byudjetini to'ldiruvchi muhim manbalardan biridir.

Logistikaning eksport-import jarayonlariga ta'siri; Logistika tizimi eksport va import samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Transport tarmoqlari rivojlanishi eksport narxining raqobatbardoshligini oshiradi, yetkazib berish vaqtini qisqartiradi va tashqi bozorlarda ishonchni kuchaytiradi.

Masalan, O'zbekiston 2024-yilda eksport hajmini 27,1 mlrd AQSH dollariga yetkazgan bo'lsa, bu jarayonning 60 foizi logistika xizmatlari bilan bog'liq bo'lgan. Logistika infratuzilmasining yaxshilanishi natijasida eksportdan davlat byudjetiga tushgan tushum 18,5 foizga oshgan.

Xalqaro tajriba; Xitoy, Janubiy Koreya va Turkiya kabi davlatlarda logistika markazlari iqtisodiyotning "drayveri" sifatida qaraladi. Masalan, Turkiyada 2023-yilda logistika sektori YaIMning 13 foizini tashkil etib, davlat byudjetiga 9,6 milliard dollar miqdorida soliq tushumi keltirgan.

O'zbekistonda ham shunga o'xshash tizimni joriy etish orqali logistikadan tushumlarni kamida 2 barobarga oshirish imkoniyati mavjud.

Muammolar va yechimlar: Logistika sohasida ayrim tizimli muammolar mavjud:

- Transport infratuzilmasining notekis rivojlanishi;
- Yuk tashish tariflarining yuqoriligi;
- Elektron logistika tizimining sustligi;
- Bojxona jarayonlarining byurokratik kechishi.

Yechim sifatida quyidagilar taklif etiladi:

1. “Raqamli logistika” tizimini joriy etish;
2. Mintaqaviy logistika markazlarini soliq imtiyozlari bilan rag‘batlantirish;
3. Transport tarmoqlarini modernizatsiya qilish uchun davlat-xususiy sheriklik mexanizmini kuchaytirish;
4. Logistika sohasida kadrlar tayyorlashni xalqaro standartlarga moslashtirish.

Statistik ma’lumotlar (2020–2025 yillar kesimida)

Ko‘rsatkichlar	2020	2022	2024	2025	prognoz
Logistika xizmatlari hajmi (trln so‘m)	21,5	28,4	36,2	40,0	
Eksport hajmi (mlrd \$)	17,2	22,5	27,1	29,5	
Bojxona tushumlari (trln so‘m)	18,3	25,7	32,0	35,5	
Transport solig‘i tushumlari (trln so‘m)	2,1	3,3	4,1	4,6	

Xulosa: Logistika tizimi – davlat byudjetining barqaror shakllanishida muhim rol o‘ynovchi strategik sohadir. O‘zbekiston logistika tarmoqlarini rivojlantirish orqali eksport imkoniyatlarini kengaytirmoqda, iqtisodiy o‘sish sur‘atlarini tezlashtirmoqda va davlat byudjetiga tushumlarni oshirmoqda.

Kelgusida “yashil logistika”, raqamli boshqaruv, xalqaro transport koridorlarida faol ishtirok etish hamda xususiy sektorni jalb qilish orqali byudjet daromadlarini barqaror oshirish imkoniyati yanada kengayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 12-martdagi PQ–146-son “Transport-logistika tizimini rivojlantirish strategiyasi” qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi hisobotlari (2020–2025 yillar).
3. World Bank Logistics Performance Index Report, 2023.
4. “Iqtisodiy tahlil” jurnali, 2024-yil 4-son.
5. T. Islomov, “Logistika iqtisodiyoti”, Toshkent, 2023.
6. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi ma’lumotlari, 2025.
7. OECD Transport Outlook, 2024.